"שערי ציון"

(אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב – אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות)
(ברכות דף ח.)

יו"ל ע"י כולל "ברכה מציון" שע"י כולל "צילו של היכל"
בבית הכנסת "הרמב"ן" - ירושלים שבין החומות
חבורת דף היומי – דרשו בהלכה
שאלות ותשובות אקטואליות מחיי היום יום, שעלו מתוך לימוד המשנ"ב בסדר "דף היומי בהלכה"

בס"ד

סימן ש"א

סעי' א'-ו'

האם מותר בשבת לרוץ או ללכת במהירות, כשיורד עליו גשם?

תשובה: מותר, כיוון שאינו רץ בדרך חול, "בשביל חפציו להרוויח" (כלשון הסמ"ק), ואף אינו נראה ככזה, אלא ניכר שרץ מפני הגשמים (שבט הלוי ח"א, סי' נ"ח). ועוד, שמותר לרוץ כדי להנצל מצער, וכמו שמוטב לקפוץ מעל אמת המים, ולא לטרוח להקיף אותה (מנחת שבת על הקצוש"ע סי' צ' ס"ק ג. ועל הקושיא מהמדרש שמשמע שאסור לרוץ מפני הגשמים, עיין בספר בירור הלכה כאן).

האם מותר לטייל כשכוונתו להתעמל בשביל רפואה?

תשובה: זו מח' אם אסור משום "רפואה בשבת", או שמותר כיוון שאינו ניכר שהוי לרפואה (ס"ק ז'). ומסתבר, שכ"ז הוא רק כשניכר שהוא מטייל באופן מיוחד- כגון קצת יותר מהר מרגילותו וכד'. אבל בטיול רגיל ממש, לכו"ע מותר, אף שכוונתו לרפואה, כמו שמותר לחולה לאכול מאכל בריאים (כגון לחולה בגרונו לשתות תה), אף שכוונתו לרפואה (כמבואר בסי' שכ"ח, סעי' מ"ג).

סעי' ז'

האם מותר לאדם לצאת לרשות הרבים כשהוא לבוש בנעליים שגדולות או קטנות מהמידה שלו? ומה הדין במעיל גדול?

תשובה: במנעל גדול גזרו שמא יפול לו, ויבוא לטלטלו ד"א ברה"ר (שו"ע). במנעל קטן, אין את הטעם, ומותר (כמפורש ברוקח, שבת, אות ק"א). ב"מעיל גדולי" יש חשש אחר, שיצחקו עליו, ויבוא להסירו ולטלטלו (עפ"י רש"י בקמ"א: שבחלוק גדול, שהוא לבוש תחתון, אין חשש, כי לא יעמוד ערום ברה"ר; ומשמע שבמעיל גדול, שאם יסירו לא יעמוד ערום, יש חשש שיסירו, כשיצחקו עליו). אמנם, כיוון שלא מפורש בכמה גדול יש לחוש- יש להחמיר רק במקום שלא סומכים על העירוב מדינא.

האם מותר לאדם לצאת כשיש לו שאריות אוכל בין השיניים?

תשובה: בד"כ השאריות בטלות לגוף האדם, ומותר. אמנם, אם הן בכמות גדולה, שכל אדם היה מקפיד עליהן, אסור מדרבנן, דהוי הוצאה בשינוי (חוט שני פפ"ח ס"ק י"ט, וכן צדד הגרשז"א בשש"כ פי"ח, הע' ח').

האם בשבת מותר להניח תפילין- שלא לשם מצוה?

תשובה: אסור לצאת בתפילין, מפני שצריך להסירן כשנכנס לבית הכסא, ושמא יטלטלן. ובלה"א אסור מדרבנן להניחן בפהרסיא בשבת (סימן ל"א ס"ק ה'). אמנם בביתו - אף שיש דעות שתפילין הן "כלי שמלאכתו לאיסור" כיוון שעומדות להנחת מצוה, שאסורה בשבת; ואפ' לטלטלן כדי שלא יגנבו או יתקלקלו, יש להקל רק במקום הדחק (סימן ש"ח ס"ק כ"ד, סימן ל"א ס"ק ה', ובה"ל ד"ה אסור להניח), מ"מ מרן הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א אמר לי שאם משום מה הוא רוצה להניחן שלא לשם מצווה הוי "לצורך גופו", שמותר אף בכלי שמלאכתו לאיסור.

סעי' ח'

האם מותר לצאת לרה"ר עם סיכת ביטחון שמחברת בין שתי שפתי הבגד?

תשובה: מותר אף לאיש, כיוון שסיכת בטחון עשויה כדי להיות מתשמישי הבגד, ונחשבת כחלק מהבגד (שש"כ פי"ח הע' קכ"ו, חוט שני, פפ"ח, ס"ק ד').

סעי' י"א

האם מותר לצאת לרה"ר עם:
משקפיים ששמונחות על החוטם?

תשובה: המנהג פשוט להתיר (ואף שבס"ק מ"ד הביא מהחיי אדם שאסור, שמא יפלו, ויבוא לטלטלם ד"א ברה"ר- מ"מ, עיין במקורות הרבים המובאים במשנ"ב מהדורת דרשו, ובספר פסקי תשובות, שבמשקפיים עם הידיות של זמנינו, החשש שהם יפלו הוא קטן יותר. ועיין שם בחלק מהמקורות שחלקו על עיקר החשש של החיי אדם ובפרט בזמנינו, שאין לנו רה"ר גמורה).

והאם יש נפק"מ אם יורד גשם?

תשובה: המנהג להקל גם בזה (עיין בשש"כ פי"ח, הע' מ"ח שתלה את זה במחלוקת האם יש לנו **לגזור גזירות מעצמינו. ולחלקת יעקב אין לגזור** גזירות מעצמינו, ורבים קיימי בשיטתו, והוי ספק דרבנן, ולקולא).

מפתח שקבוע בחגורה?

תשובה: אם הוציאו כדי להשתמש בו, אפ' אם הוא מפתח מכסף, שעשוי כתכשיט- אסור (בה"ל ד"ה בזה להתיר). -אמנם, אם המפתח עשוי "כעין אבזם" יש שכתבו שנוהגין להתיר, מטעם שנעשה כחתיכה אחת עם החגורה, ובטל אליה (ס"ק מ"ה). -ובאופן שהמפתח משמש כ"אבזם של החגורה ממש"- שפותחים וסוגרים איתו את החגורה, כמו שעושים בזמנינו- מותר לכו"ע (חוט שני פפ"ח סוף ס"ק ז'. וע"ע בשש"כ פי"ח סמ"ט).

שעון שמחובר לשרשרת זהב? ושעון יד מזהב?

תשובה: במחובר לשרשרת, אסור (הבה"ל ד"ה בזה מאריך לבאר שבסתמא עיקר כוונתו היא להשתמש בו לידיעת השעה, והראיה שכשהשעון מתקלקל, אין דרך בנ"א לשאת אותו. ואף אם כוונתו לתכשיט, כיוון שאינו ניכר כתכשיט, לכו"ע יש בזה משום "מראית העין". וכן יש בזה חשש שמא ישלפנו יראה לחבירו, ואף למ"ד שבאיש לא חששו לזה, כיוון שאין דרכו להראות תכשיט לחבירו- שאני שעון זה- שידוע שהדרך היא להראות לחבירו את השעה, ולראות בעצמו, ובתוך כך יבוא לטלטלו).

בשעון יד מזהב- יש מקלים, אם אמנם אינו מסירו אף כשמתקלקל, שבזה נחשב כתכשיט (שש"כ פי"ח, סכ"ז). ולגבי אשה- זו בד"כ המציאות, שאף אם תסיר אותו- זה משום שמתביישת ללבוש שעון מקולקל, וכה"ג;- אבל עדיין בד"כ עיקרו אצלה הוא לתכשיט. והכל לפי העניין.

סעי' י"ג - ט"ז

האם מותר לצאת לרה"ר בשבת כשלובש:
א. כיסוי ניילון שצמוד על כובעו?

תשובה: יש אוסרים כי הוא בא רק להגן על הכובע מהגשמים, ולא להגן על גופו, ואינו דרך מלבוש (כמבואר בס"ק נ"ג, נ"ה). ויש מתירים במקום שלא מקפידים להסירו כשהגשם פסק; כיוון שמקפיד על מידתו, והוא מיוחד רק לכובע, ומהודק עליו היטב, הר"ז בטל לכובע (שש"כ פי"ח הע' מ"ו בשם הגרשז"א). וכ"א ישאל את רבו.

ב. נעלים העשויות מעץ?

תשובה: אם אינה מהודקת לרגל- אסור שמא הנעל תפול ויבוא לטלטלה ד"א ברה"ר (בה"ל ד"ה שהרגל נכנס בו). ואפה במהודקת, אם היא עשויה רק מעץ, ואין בה עור כלל- זו מחלוקת, כיוון שאינה נחשבת מנעל לגבי איסור מנעל ביוה"כ, וי"א שלכן אינה נחשב מנעל אף לגבי ההיתר לצאת בה ב"דרך מלבוש" בשבת (ס"ק נ"ח).

ג. נעלי בית (כגון ביו"כ)?

תשובה: מחלוקת, ובמקום שיש עירוב כלשהו, יש להקל (שנטיית לשון המשנ"ב בס"ק ס'-ס"א כהמקלים שכיוון שהנעלי בית מחופות מלמעלה אין חשש שיפלו ברה"ר; ולט"ז גם אם יפלו, לא ילך יחף ברה"ר).
אמנם, במקום טיט ("בוץ"), יש יותר חשש שיפלו, ואין להקל במקום שאין "עירוב מהודר". אמנם, אם כבר יצא בהן, אין צריך להסירן, אלא מהלך בהם עד ביתו (ס"ק ס"א). וכמו כל דרבנן, שנדחה מפני כבוד הבריות (שה"צ ס"ד).

האם מותר לצאת יחף בשבת?

תשובה: לא ילך יחף, כדי שיזכור שהוא שבת (רמ"א סט"ז), ועוד שיש עונג שבת ללכת במנעלים, וה"ה ביו"ט (ס"ק ס"ב). וגם ביום חול, ממידת הצניעות שלא לילך יחף (סימן ב', רמ"א בס"ו).

סעי' י"ז - כ'

האם מותר בשבת:
לנכה לצאת עם קביים?

תשובה: רק אם אינו יכול ללכת בלעדיהם כלל, אפ' בביתו, שאז הקביים הם כמנעלו, ומותר (ס"ק ס"ג-ס"ד).

לסומא לצאת עם מקל הנחייה?

תשובה: לא, כיוון שאת עצם ההליכה יכול לילך בלי המקל, והמקל רק עוזר לו ליישר פסיעותיו, שלא יתקל בעץ ואבן, ולא הוי כמנעלו (סי"ח עם משנ"ב).

לחולה לצאת עם המחט של האינפוזיה?

תשובה: כן, כי כשהוא זקוק לאינפוזיה או לדיאליזה, הדרך היא להשאיר את המחט בבשרו, וזוהי דרך הליכתו, ולכן המחט בטלה לגופו (חוט שני ח"ד פפ"ח ס"ק י"ב, שלמד כן מאסיר שמותר לצאת בכבלים שברגליו, לפי ביאור המשנ"ב ס"ק ס"ט).

לצאת עם "מסכה של פורים" על הפנים?

תשובה: מסתבר שלא הוי מלבוש, ואסור (כדוגמאת ה"פירמי", שהיא צורת פרצוף שהיו נותנים על הפנים, כדי להפחיד התינוקות, ומבואר בס"כ שלא הוי מלבוש. וכ"כ בפסק"ת).

סעי' כ"א - כ"ב

האם בשבת מותר לצאת עם: "גבס" או "תחבושת?"

תשובה: כן , ואפ' אם עשויים רק להגן על המכה (כהכרעת המשנ"ב ס"ק ע"ז, ק"ח).

בחליפה ארוכה- למי שרגיל בקצרה?

תשובה: כן, כיוון שחשיב מלבוש לאחרים (ס"ק ע"ב, וכן הביא הארחות שבת ח"ג, פכ"ח הע' קצ"ז בשם החזו"א).

ב"טלית גדול" בליל שבת?

תשובה: בזמנינו, שדרך מקצת מק"ק התימנים וק"ק החסידים ללבוש טלית גם בליל שבת , ודאי שמותר. (ועיין בערוה"ש ס"ק ק"ח).

סעי' כ"ג - כ"ד

האם בשבת מותר לצאת עם:
ממחטת אף שתפורה לבגד?

תשובה: כיוון שהממחטה היא "דבר חשוב", ובזמנינו אין דרך לתפור אותה לבגד, אסור (עיין בשה"צ ס"ק ק"ג שמסכים לגר"א). אמנם ניתן אפ' רק לקשור את הממחטה ל"גארטל", כדי שיהיה כחגורה ארוכה, ולחגור בו כל זמן שהולך ברחוב. ולכתחילה טוב לקשור אותה בקשר של קיימא, מלפני שבת (ס"ק פ"ד). אבל מסתבר שזה רק במקום שדרך מקצת אנשים לצאת כך (כמבואר בכל הסוגיא, עיין למשל ס"ק ע"ב, קט"ו, קכ"ז).

כובע, או תווית כביסה, שתפורים לבגד?

תשובה: כן, כיוון שדרכם להיות מחוברים לבגד (בה"ל ד"ה שדרכו להיות מחובר). אמנם, אם תווית הכביסה מפריעה לו, ודעתו להסירה, יש מחמירים (תשובות והנהגות ח"א, סי' ר"מ). ויש להחמיר לכת', אם יש לו בגד אחר.

סעי' כ"ה

האם מותר לצאת בפלטה ליישור שיניים?

תשובה: כן, כיוון שהוכח כמועיל, הוי כצרכי הגוף לרפואה, ונחשב כ"תכשיט", וכמו "קמיע מומחה" (שש"כ פל"ד, סכ"ט, וכן המנהג).

האם אמרינן ש'אילו היו לפני הבית יוסף עוד ראשונים, היה פוסק אחרת בשלחן ערוך"?

תשובה: הבה"ל ד"ה כגון שכתב אומר "לו היה לפניו פירוש רבינו חננאל ורבינו יהונתן (שהסכימו לשיטת רש"י ודעימיה, המקלה יותר בגדרי "אתמחי גברא ואתמחי קמיע") לא היה סותם כן בשו"ע להחמיר". ומוכח שמצרפים "כתבי ידי" לשיטות קיימות.
והבה"ל מסיק שכיוון שבלא"ה הקמיע הוא לא "משאוי", והצורך שהקמיע יהיה "מומחה" הוא רק דרבנן (כדאיתא במשנה), כדי שלא נגזור שמא יסירנו ויטלטלו ד"א ברה"ר (כמבואר במאירי), יש להקל במקום הצורך.

סעי' כ"ו - כ"ט

1.האם מותר לצאת עם "פלסטר" שעל הפצע?

תשובה: כן. וירחץ את הדם לפני כן, כדי שלא יצטבע (ש"א ס"ק ק"ח). ובמקום הדחק אפשר להקל, דהוי דרך לכלוך (שכ"ח ס"ק קמ"ו). ולכתחילה יסיר את הנייר שעל הפלסטר מלפני שבת, ומותר אף להחזירו (ששי"כ ל"ה, הע' ס"ז). ובדיעבד, יסירם ע"י קטן, או בשינוי.

2. האם מותר להשתמש ב"סגולות שונות לרפואה" כגון "שן של שועל" או "קמיע"- ביום חול?

תשובה: דבר שמפורסם שמועיל תמיד לרפואה, או "קמיע מומחה", מותר. אבל אחרת- לא הוי ניכר לרפואה, ואסור משום "דרכי האמורי". וב"קמיע שאינו מומחה" זו מחלוקת, ובחולה שיש בו סכנה, מותר בכל גווני. (סעיף כ"ז עם המשנ"ב. ועיין במנח"י ח"ו סימן פ' ששומר נפשו לא יתרפא מ"סגולה של גוי", וכשיש בה דברים של ע"ז, הוי איסור).

3. האם רופא קמיעות נאמן לומר על עצמו שהוא מומחה, ויהיה מותר לצאת עם הקמיע שלו לרה"ר? ומה הדין בשוחט שמעיד שהבשר שלו הוא כשר?

תשובה: הרופא נאמן מדין עד אחד נאמן באיסורין, אף שיש לו נגיעה ממונית. (סעיף כ"ו, עפ"י הירושלמי). אמנם, שוחט צריך להיות "מוחזק בכשרות", כי יש הרבה חששות בבשר, ודיני השחיטה מרובים (עיין ש"ך ביו"ד, ריש סימן קי"ט. ועיין בסימן ל"ט ס"ק כ"ד שה"ה לענין מוכר תפילין). וזו הסיבה שכל חנות צריכה "הכשר", וא"א לסמוך על חזות המוכר, אם אינו "מוחזק לו בכשרות".

סעי' ל' - ל"א

1. האם מותר לצאת עם טלית שכרוכה סביב הצואר?

תשובה: במקום שהמנהג ללבוש כך גם ביום חול בבתיהם- מותר. אך במקום שלא הוי "דרך מלבוש", הוי משאוי, וחייב (ס"ק קט"ו).

2. האם מותר לצאת כששרוולי החולצה מקופלים?

תשובה: בדרך מלבוש נראה שמותר (עיין בחוט שני ח"ד, פפ"ח סוף ס"ק ט"ז. והאג"מ ח"ה, י"ח, על סכ"ט אוסר, עי"ש טעמו, וצ"ע. ואולי אזיל לשיטתו לקמיה בסעי ל"ד בביאור הט"ז. ועיין בשה"צ ס"ק קמ"ג שהשמיט בכוונה את דברי הט"ז). אמנם, כיוון שהאג"מ אסר- נראה שיש לחוש במקום "רה"ר ממש".

3. האם מותר להחזיק בקצוות ה"אבנט" (ה"גרטעל") תוך כדי הליכה?

תשובה: בדינים והנהגות פרק ט"ו אות י"ד **הביא מעשה שהחזו"א אמר לא לעשות כך,** "משום הוצאה". וכנראה הכוונה ש"נראה כהוצאה" מדרבנן. (ובדומה לביאור הגר"א לסעיף ל"א המבואר בבה"ל ד"ה וקפלה מכאן ומכאן. אמנם יש להקשות מדוע המחזיק אבנט גרוע יותר מהאוחז באפסר הבהמה בש"ה, ט"ז. ואולי המעשה היה שיצא מתחת ידו הרבה מהאבנט, ושלא כדרך).

סעי' ל"ב - ל"ה

1. האם מותר לצאת לרה"ר:
א. כשהחליפה מונחת על כתפיו, בלי להכניס ידיו לשרוולים?

תשובה: כן, כיוון שדרך מקצת אנשים לצאת כך (שש"כ י"ח, ד. והוסיף בהערה- שאולי יש לחשוש שהחליפה תפול, ויבוא לטלטלה, ולכן ב"רה"ר ממש", יש להחמיר).

ב. עם מגבת שכרוכה סביב צווארו?

תשובה: אם הוי דרך מלבוש אצל מקצת אנשים גם ביום חול, כדי להגן מן הקור או מן החום, מותר (שו"ת מהרש"ג ח"ב סימן מ"ח, עפ"י הכלל בסוגיא).

2. האם מותר להרים את הבגד שהוא לבוש בו על ראשו, מפני הגשמים?

תשובה: בשלחן שלמה ס"ק כ"ו כתב שכדי להגן על כובעו- לא הוי דרך מלבוש, אבל כדי להגן על גופו, מותר. וכן העיד הגר"א שונברג שליט"א, שראה שנוהגים בדרך המלבוש הזו.

סעי' ל"ו - ל"ח

האם מותר לכתחילה לצאת לרה"ר:
עם כפפות על הידיים?

תשובה: אם הן מחוברות לשרוול בתפירה או בקשר של קיימא- מותר לכתי'. ואם לא, נוהגים להקל, אבל בעל נפש יחמיר, שמא יצטרך להסיר את הכפפות ברה"ר, כדי להשתמש באצבעות ידיו ממש (ס"ק קמ"א).

עם "גארטל", כשהוא כבר לבוש בעוד חגורה?

תשובה: אף שלרמ"א בסעיף ל"ו אסור לצאת בחגורה שעל גבי חגורה, עיין במנח"י (ח"ה, סימן מ"א) שמאריך להוכיח שב"גארטל", מותר. ואף אם היה הגארט"ל תכשיט רק לזמן התפילה, הוא לא גרע מתפילין שמיקרו "מלבוש". ועי"ש עוד טעמים להתר. אמנם, צריך להזהר לחגור אותו באופן שלא יהיה חשש שיפול ברה"ר, שמא יבוא לטלטלו.

עם כובע על גבי הכיפה?

תשובה: מותר (ס"ק קל"ו), אמנם צריך שיהיה מהודק על ראשו, כדי שלא יהיה חשש שיגביהנו הרוח, ויבוא לטלטלו ברה"ר, שהרי גם בלי הכובע הוא לא יהיה בגילוי הראש, ויש חשש שילך כך, כשהכובע בידו, ברה"ר (ס"ק קנ"ג).

עם גרב על גבי גרב?

תשובה: מותר (סעיף ל"ו ברמ"א).

סעי' ל"ט - מ'

האם מותר לצאת לרה"ר עם "כפתורי רזרבה" שתפורים לחולצה?

תשובה: יש אומרים שהם כ"דבר חשוב" שעתידים להסירו מהבגד, והוו משאוי. אבל אם מחליטים שלא להסירם- אז אפ' אם הם "דבר חשוב", כיוון שדרכם להיות מחוברים לבגד, הוו חלק מהבגד, ומותר (עיין שה"צ ס"ק ק"ג).

האם מותר בשבת ללבוש כובע קשה או רך, ששוליו רחבים טפח, או שאסור אפ' בבית, משום אהל? ומה הדין ב"כובע מצחיה"?

תשובה: בכובע רך, מותר. ובכובע קשה, שאינו נכפף, כמו קאפעלו"ש, ששוליו רחבים טפח, ומסתמא עשוי לצל, אפילו הכי היו שנהגו לסמוך על רש"י ודעימיה, שלא שייך איסור אהל בכובע, כיוון שהוי דרך לבישה. ובמקום שנהגו כך אין למחות בידם (ס"ק קנ"ב). אמנם, הכובעים שלנו לא עשויים לצל, אלא שזו צורת הכובע, וכוונתו רק "לכסות את ראשו", ולכן מקלים לכתחילה אף בכובע קשה (ארחות שבת פ"ט, הערה ס"ח בשם הגרי"ש אלישיב). אבל ב"כובע מצחיה", כיוון שעשוי לצל, ראוי להחמיר שלא ללבשו בשבת.

סעי' מ"א - מ"ג

האם מותר ללבוש כובע ברה"ר כשיש חשש שהרוח תעיף אותו מראשו? ואם זה קרה, האם מותר להחזירו על ראשו?

תשובה: אם הכובע הוא הכיסוי ראש היחיד שלו, מותר, כי אין לחוש שילך ברה"ר בגילוי ראש. אמנם אם יש לו כיפה תחת הכובע, בכל מקום שאין עירוב, אסור, אם באמת יש לחוש שהרוח ששם תעיף לו את הכובע בצורה שהוא לובש אותו (משנ"ב על סעיף מ"א עפ"י הט"ז, וחוט שני פפ"ח ס"ק י"ח).

-אם הלך רק עם כובע, בלי כיפה, והרוח הפילה אותו מראשו- מותר להחזירו, כיוון שמטלטלו פחות מד"א ברה"ר רק פעם אחת, שמותר לכתחילה (שבט הלוי, ח"א, סימן נ"ט).

אם מוצאים ס"ת מחוץ לעירוב, והוא יכול להתקלקל, כגון שיורד עליו גשם- האם יש דרך להצילו?

תשובה: התירו להתעטף בקלף של הס"ת על גופו, ולחזור ולהתעטף בבגדים מעליו, ולהכניסו כך למקום המשתמר, וזהו כבודו- כדי שלא יתקלקל בגשמים. ואף שלא הוי "דרך מלבוש גמור", התירו לטלטלו כך בשבת משום כבוד הס"ת. (סעיף מ"ג, עם משנ"ב ושו"ע הרב).

סעי' מ"ד- מ"ז

האם בשבת מותר לטלטל בגדים שנרטבו? האם צריך לפושטן מגופו? ומה הדין בסמרטוט רטוב?

תשובה: בגדים שנרטבו במים מרובים אסור לטלטלם, שמא יבוא לסחטן (רמ"א בסעיף מ"ו, עם משנ"ב). אמנם אם הוא לבוש בהם, לא גזרו שיפשטם (המשנה בשבת קמו:), אפ' אם יש לו בגדים אחרים (שה"צ ר"ג), מפני כבוד הבריות (תוס' יו"ט במשנה שם). אבל אם נרטבו בגדיו שאינו לבוש בהם, מותר לו ללבשם רק אם אין לו בגדים אחרים (ס"ק קס"ב), מפני כבוד הבריות. וכן מותר לטלטל בגד ש"אינו מקפיד על מימיו", והכוונה שגם בחול אינו מקפיד שישאר רטוב (רמ"א שם), כי לא יבוא לסחטו. ולכן מותר לטלטל סמרטוט רטוב (ס"ק קע"ב). אבל כיוון שסמרטוט הוא בד"כ "כלי שמלאכתו לאיסור", יהיה מותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו (ש"ח, ג').

האם מותר לשטוח לייבוש בשבת: בגדים רטובים מניילון? מגבת שנרטבה? בגדים יבשים לגמרי?

תשובה: טעם האיסור לשטוח הוא שיחשדו אותו שכבסן בשבת, ולכן בבגד שלכתחילה מותר לשרותו במים, כמו בגד שכולו ניילון, מותר לשטחו לייבוש. וכן לא גוזרים שיחשדוהו ששפשף אותו (מסקנת הגרשז"א, מובא בשש"כ פרק ט"ו הע' ל"ז).

אין לשטוח מגבת רטובה בשבת (ס"ק קס"ו). אמנם אם ניכר שהיא מלוכלכת, לא יחשדוהו שכיבס אותה עכשיו, ומותר (עפ"י ס"ק קס"ד לגבי חיתולי ילדים).

הבן איש חי (שנה שניה, ויחי, א) כתב שלא ישטח אף בגדים יבשים, שהרואה לא יודע שהם יבשים. ואפ' אם זה ניכר מרחוק- מ"מ יבוא לחשדו שהבגד נתלכלך קצת, וכיבס מקום הלכלוך, אף שאינו ניכר.

סעי' מ"ח- נ"א

האם מותר לרחוץ את ידיו או את פניו בנהר, או שחיישינן לטלטול המים מחוץ לנהר?

תשובה: מותר לרחוץ. אמנם, כשרוחץ את ידיו, לא יוציאם עם המים שעל גביהם ד"א מחוץ לנהר- כי

אסור לטלטל ד״א בכרמלית. ואם שפת הנהר היא רה״ר- אסור להוציאם כלל, כי הוי הוצאה מכרמלית לרשות הרבים. אלא ינגב את ידיו היטב זו בזו עד שיסורו המים (ס״ק קע״ו).
אבל, אם רחץ את פניו בנהר או במקוה וכד׳, מדינא אין להקפיד בזה לגבי המים המועטים שנשארו בזקנו. והטעם, שרק כגון במים שעל ידיו, יתכן שחששו שיתכוון להוצאתם, בגלל הנאת הרחיצה שבהם (באר יצחק לר׳ יצחק אלחנן ספקטור, סימן י״ח, ענף ה׳), אבל במים שבזקנו אין הנאה, והוצאתם היא דבר שאינו מתכוון. ואף שהוי פסיק רישא, מ״מ זה פ״ר דלא ניחא ליה, בתרי דרבנן, שמותר: דרבנן אחד, שזו הוצאה בשינוי. ודרבנן שני, שהמים הם פחות מ״שיעור הוצאה של מים״. והוי ״חצי שיעור״ באופן שלא החשיב את המים. (ע״פ הבאר יצחק שם, וכן צריך לפרש את המשנ״ב בשכ״ו, כ״ג).

האם מותר לצאת עם ״משולש״ שתפקידו להחזיק יד כואבת?

תשובה: מותר, דהוי צורך הגוף לרפואה, ומקרי ״תכשיט״ (שו״ע סעיף נ״א).

סימן ש״ב

סעי׳ א

האם מותר בשבת לנער את בגדיו מ: טל? שלג? גשם? אבק? ומה הדין לשפשף את הבגדים?

תשובה: מטל: אם מקפיד שלא ללבוש את הבגד בלי הניעור- בבגד שחור וחדש חייב (שו״ע). וחדש מקרי שלא נשתמש בו הרבה, ונראה בו חידושו (ס״ק א׳). אמנם היערות דבש כתב שאנו לא בקיאים בגדר זה, ולכן המחמיר בכל בגד של שבת, תבוא עליו ברכה. והמקל במה נראה לו ״כלא חדש״, יש לו על מי לסמוך (בה״ל ד״ה לחש לדבריו). וזה בסתמא. אבל אם יודע שמקפיד- אפשר שאסור אפילו בבגד לבן או צבעוני (בה״ל ד״ה עלה).
משלג שנמס קצת- דינו כטל. ואם לא נמס- מותר, כמו בנוצות שלא תחובות בבגד, דלקמן. אבל יזהר לנערו בקל- כדי שאף אם נמס קצת ואינו ניכר, תפול רק ממשות השלג למעלה (בה״ל ד״ה מן הטל).
מגשם- כיוון דהוו מים מרובים, בכל בג חדש הדרך היא להקפיד לנערו, כדי שלא יתקצר ויתכווץ, ולכן אסור. וגם בבגד ישן- אסור לנער בחוזק, כי יבוא לידי סחיטה (ס״ק ג׳-ד׳).
מאבק- יש לחוש לשיטת רש״י מדינא, ולכן אם מקפיד שלא ללבוש את הבגד ללא הניעור, אסור. אמנם ע״י גוי יש להקל. ומלכתחילה ישמור על בגדיו, שלא יגיע לזה (ס״ק ו׳).
לשפשף ולכסכס את הבגדים, אסור בכל גווני (בה״ל ד״ה עלה).

-האם מותר להסיר בידו או במברשת, נוצות ושערות שנפלו על הבגד?

תשובה: בידו, מותר (רמ״א) ע״י מברשת העשויה מקיסמים דקים, אסור, שמא ישברו. ונהגו לאסור בכל סוג של מברשת (בה״ל ד״ה ועיין לקמן).

סעי׳ ב׳ - ג׳

האם מותר בשבת להסיר את הגבשושיות שנשארו בבגדים לאחר האריגה, באופן של ״מתעסק״?

תשובה: אם לא מתכוון לייפות את הבגד, אלא מורידם ״כהרגלו״ (עיין חדושי בתרא בביאור דברי הערוה״ש בס״ז), אמנם פטור, אבל אסור מדרבנן (ס״ק י׳-י״א).

האם מותר בשבת: לקפל בגד עבה, כגון ״סוודר של חורף״?

תשובה: מותר, כיוון שאינו מתיישר ע״י הקיפול (חוט שני, ח״ב, פל״ג ס״ק א).

לקפל את הטלית שלא בסדר קיפולה הראשון?

תשובה: מדינא מותר, כי אין לקיפול הזה שום קיום. (ס״ק יט). אמנם, במוצ״ש יחזור ויקפלה כסדר הרגיל, כי אם בכל פעם משאירה הפוכה עד שבת הבאה- הרי זה כ״כסדר הרגיל״ (דעת תורה ס״ג). אא״כ מקפלה בשבת ב״קיפול לא טוב״ שאז הוי קלקול, ומותר להשאירה כך אפי׳ כמה שבתות (הגרשז״א, מובא בששי״כ פט״ו, הע׳ קס״ב).

לתלות את המכנסיים על קולב?

תשובה: יש להחמיר לכתחילה, למרות שיש כמה לימודי זכות על המקלים (שבט הלוי ח״ה, סימן ל״ו, אות ב׳)

ליישר כובע רך או קשה שהתקמט?

תשובה: בכובע רך, (כגון ״בורסולינו״ וכד׳), רוב הפוסקים מתירים ליישרו כרגיל, וכ״א ישאל את רבו. ובכובע קשה, אסור לתקנו בידו. אך מותר ״כלאחר יד״- על מתלה, או על ראשו של ילד וכד׳ (חוט שני שם).

סעי' ד' - ו'

מי שדרך על בוץ בשבת, האם הוא יכול לקנח את מנעליו על:
הקרקע. ב. קיר בנין. ג. ברזל חד או רחב ד. קורה ה.חידודי המדרגות ו. אבן ז. שבר כלי.

תשובה: א.על הקרקע י"א שלהלכה נכון להחמיר, דלמא אתי לאשווי גומות (שמא ישכח ששבת, ויבוא להשוות וליישר חורים באדמה), וי"א שכיוון שהוי דרבנן, יש לסמוך על המקלים. אבל גם למקלים- יזהר לא לקנח במקום גומא, כדי לא להשוותה באמת.

ב. בקיר בנין בודאי יש להקל כרוב הראשונים (ס"ק כ"ח). וכ"ש בזמנינו שאף אחד לא יאמר שהוא מוסיף על הבנין, אלא רק מלכלך את הבנין (שלחן שלמה ס"ק י"ב).

ג. י"א שאף בברזל שראשו רחב יש חשש "ממחק" במנעל, אך המשנ"ב כותב שבאופן שמקנח בנחת, אין להחמיר (ס"ק כ"ו). ובפרט במנעלים של זמנינו, שי"א שאין בהם חשש ממחק, כי אם העור יתקלף הם רק יתקלקלו (אור לציון ח"ב פכ"ד תשובה ה'. ועיין עוד באי"א מבוטשאטש, ובדעת תורה, ובשלחן שלמה, שג"כ נוטים להקל אפ' שלא בנחת בשל זמנינו , אך לא החליטו הדבר).

ד-ז. אין סיבה לאסור את עצם הקינוח. אלא, שצריך שה"שבר כלי" לא יהיה מוקצה (רמ"א בסעיף ו), ובאבן- צריך שתהיה אבן גדולה, כדי שלא תתנדנד ע"י קינוחו (שה"צ ל"ה); ואף שהוי טלטול מוקצה ע"י גופו, שלמשנ"ב בסימן שי"א מותר- צ"ל שכיוון שיש דרך רגילה לטלטל אבן גם ע"י הרגל- אסור (אז נדברו חי"א, סימן כ"א).

והאם ישתנה הדין אם הבוץ התייבש? או אם רגליו התלכלכו, ולא מנעליו?

תשובה: בבוץ יבש, לכתחילה נכון להזהר מחשש טוחן. אמנם, אם הטיט הוא על רגלו, יש להקל משום צערא דגופא. ומטעם זה יש להקל אף לרחוץ את הבוץ היבש, דגיבול כלאחר יד הוא, ובמקום צער לא גזרו (בה"ל סוף ד"ה או על מנעליו).

סעי' ז' - ח'

מי שנדבק לו בוץ על הבגד בשבת- האם יוכל לשפשף את הבגד כדי להסירו, או לגרר את הבוץ בציפורן או בסכין?

תשובה: מותר לגרר את ממשות הבוץ בציפורן, וכן בגב הסכין, ואפשר שאפ' בחודו. וכן יכול לאחוז את הבגד מבפנים, ולשפשפו זה בזה עד שיפול הטיט. אבל לא ישפשפו כך מבחוץ, כי זו צורת כיבוס, ודמי למלבן, מדרבנן. אבל ב"בוץ יבש", תמיד נכון להזהר לכתחילה מחשש טוחן, וכנ"ל בתשובה מאתמול (היה מקום לומר שכאן, כשהטחינה נעשית ביד, לא הוי בשינוי, ויש להחמיר יותר, אך הגר"י ברונפמן שליט"א אמר שהגדרים שווים) . ומ"מ, כיוון שהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, שנקטנין שהיא דרבנן, ע"י גוי זה יהיה שבות דשבות במקום כבוד הבריות, ומותר (סעיף ז' עם משנ"ב ושה"צ).

-ומה הדין אם נשאר רק "מראה בוץ יבש"?

תשובה: כיוון שהוא מתכוון לנקות את הבגד מכל הלכלוך, זה נקרא שמתכוון לצחצחו, ואסור משום "מלבן" (כמו שמוכיח הבה"ל ד"ה דהוי טוחן, ודלא כט"ז).

סעי' ט'

אם הנעל התלכלכה בבוץ בשבת, האם מותר: לשפוך מים על מקום הבוץ עד שיתנקה?

תשובה: כן, כי לא אמרינן "שרייתו זהו כיבוסו בעור, אלא הוי "שכשוך" שלכו"ע מותר בעור (שו"ע). אבל אם תפורים בהם חוטים, הוי שריית בגד, ואסור. (עיין שש"כ פט"ו, סעיף מ"ג. וע"ע בשולחן שלמה הע' י"ט, בחוט שני ח"ב פל"ג ס"ק א', ובשבט הלוי ח"ה סימן לז אות ג- שאף בבד סינטטי אמרינן שרייתו זהו כיבוסו).

לשפשף את מקום הלכלוך עם מים?

תשובה: אף שבזמנינו המנעלים עשויים מעור קשה, מ"מ כיבוס בידים לרוב הפוסקים אסור מדרבנן אף בעור קשה, ולכן למעשה אין להקל (בה"ל סוף ד"ה אבל לכבסו).

סעי' ט'

האם מותר בשבת לשרות או לשפשף במים, מפה מניילון? ומה הדין ב"מוצץ" ו"פטמת בקבוק"?

תשובה: הפוסקים דנו אם יש לדמות בגד או כלי מניילון לבגד מעור, שיאסר לשפשפו במים. והאג"מ (יו"ד ח"ב סימן ע"ו) הכריע שמן הראוי להחמיר שלא לשפשפם בחוזק ("כסכוס"- שאסור בעור לכו"ע), אבל בקלות, יש להקל בניילון.

האם שייך איסר סחיטה בשיער? ובבגד מעור?

תשובה: בשיער זו מחלוקת ראשונים בשבת קכח: האם יש סחיטה מדרבנן. והב"ה ד"ה אסור נוקט, כמו שמדוייק ברמב"ם, שבשיער יש סחיטה מדרבנן (וכן הוא בסי' ש"ל ס"ק ז', ובשכ"ו ס"ק כ"א), וה"ה בבגד מעור.

סעי' י'

האם מותר לנגב ידיים רטובות על מגבת מלוכלכת, או שחוששים שמכבסה בכך?

תשובה: מותר, כיוון שזו דרך לכלוך (בה"ל ד"ה דלא אמרינן. והב"ה שאין מצדד שאף המחמירים בשריית בגד נקי, יודו שבדרך לכלוך מותר אף בבגד מלוכלך. ובס"ק נ"ג משמע שכ"ז דווקא כשאינו מתכוון להעביר את הלכלוך).

אם נשפכו מים על השולחן, האם מותר לקנחם ע"י סמרטוט?

תשובה: מותר, כיוון שהוי דרך לכלוך. ואף שהמים מרובים- לא חיישינן שמא יסחוט את הסמרטוט, כי הוא דבר שאינו מקפיד על מימיו לסחטם (ס"ק נ"א). ומ"מ עדיף לקנחם בניירות שנזרקים מיד לאחר מכן (שש"כ י"ב, מ"א). ובכל אופן יזהר שלא לאחזם בהידוק, כדי לא לסחטם בפועל.

סעי' י"א - י"ב

אם ידו התלכלכה בבוץ- האם יהיה מותר לנקותה ע"י סמרטוט, או נייר טישו?

תשובה: אסור לקנח טינוף דוקא בדבר שמקפיד עליו אם יתלכלך (ס"ק נז), והכוונה בדבר שביום חול רגילים לרוחצו מהטינוף מיד לאחר קינוח (ערוה"ש, וכן מביא הג"ר אליעזר רוט בשם הגרישי"א בקובץ שימוש חכמים ח"ה, עמ' קס"ט), שאז יש חשש שיעשה כך בשבת. ולכן בסמרטוט, שהדרך בחול לרוחצו מהטינוף מיד, אסור, ובטישו, ודאי מותר.

האם מותר לנגב כוס שהיו בה מים או יין, כדי לייבש אותה?

תשובה: בכוס רחבה, שזה לא פסיק רישא שיסחט- שייך רק החשש "שמא יבוא לסחטו בכוונה" (עיין מג"א בתירוצו הראשון). וחשש זה הוא רק כשמנגב בדבר שהוא מקפיד לסחוט את מימיו. וכן, חשש זה לא שייך בשאר משקין, אלא רק במים. ורק כשהמים הם מרובים, ולכן האיסור יהיה רק כשמנגב בו הרבה כלים רחבים, שיצטברו בבגד הרבה מים (משנ"ב על סעיף י"ב). וכן יהיה אסור לנגב הרבה כלים במפה שאינו מקפיד על מימיה, אם היא קטנה, שנהיית ספוגה במים, וכדי לנגב בה את כל הכלים צריך לסחטה בין כלי לכלי (שה"צ ע"ג).

ובכוס צרה, הוי פ"ר שיסחוט תוך כדי ניגוב, ואסור בכל גווני (ס"ק ס'). ומ"מ בשעת הדחק אין למחות במקל לנגב כוס צרה בדבר שאינו מקפיד על מימיו (בה"ל סוף ד"ה משום, כיוון שהגר"א הסכים לת' הראשון במג"א, שגם בכוס צרה לא הוי פ"ר שיסחוט).

סעי' י"ג,

סימן ש"ג

סעי' א'-ב'

האם מותר להסתכל במראה ביום חול? ובשבת?

תשובה: ביום חול- באופן שמסתכל לצורך, כגון כשמספר את עצמו, או כשמיישר את התפילין וכד'- מותר (שו"ע יו"ד קנ"ו, ב). ובזמנינו, שמנהג גם האנשים להסתכל במראה אף בשביל להתייפות, מדינא אין בזה "לא ילבש", ומותר (רמ"א שם, וכן משמע בשו"ת הרשב"א ח"ה, סימן קכ"א. וע"ע בב"ח ביו"ד קפב). אמנם יש ת"ח שנמנעים מלהסתכל בשביל להתייפות (כמו שהביא הגר"א שם ביו"ד קנ"ו).

ובשבת- גזרו שלא להסתכל רק במראה ממתכת, ודווקא כששפתה חדה, ועשויה כדי להשיר נימין המדולדלין שרואה בראשו, שמא יעשה כן בשבת. אבל אחרת, מותר, וכ"ש שמותר להסתכל בשבת במראות מזכוכית שלנו (ש"ב ס"ק ס"ג).

יש לציין שתכלית הדברים היא רק ללימוד ולבירור ההלכות, ולענין מעשה יש לשאול לרבותיו.

"הגליונות הובאו לעיני נשיא הכולל, מרן הגאון הגדול רבי אביגדר נבנצל שליט"א,
וזכינו שחיוה דעתו על חלק מהנידונים ההלכתיים, והסכימה דעתו עם הנכתב, ואף נתן את ברכתו להפצתם.
הקונטרס יצא בעידודו של מורינו ורבינו ראש הכולל הגאון הגדול רבי חזקיהו נבנצל שליט"א,
ועוד זכינו לדון בכל שאלה ותשובה לפני מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב ברונפמן שליט"א,
ולברר עימו את ההכרעות למעשה.
לכל הערה או הארה, ניתן לפנות להרה"ג ר' בנימין דאר 0527131609
להרחבת הדברים אפשר לשמוע את השיעורים, באורך של כ5 דקות, ב"קו ברור".
מספר הקו: 03-613-613-5